

УДК 334.138.65.35:338.2

DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/176-12>**Косович Б. І.**

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки підприємства,
Львівський національний університет імені Івана Франка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4760-3098>

Поврозник П. П.

аспірант кафедри економіки підприємництва,
Львівський національний університет імені Івана Франка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1287-6822>

Kosovych Bohdanna, Povroznyk Petro
Ivan Franko National University of Lviv

РОЗВИТОК ІННОВАЦІЙ В МАЛОМУ ПІДПРИЄМНИЦТВІ

У статті досліджено важливість розвитку інновацій у малому підприємстві в епоху сучасних викликів. Визначено місце України в рейтингу інноваційної діяльності на світовому рівні. Наведено тлумачення понять «інновації» та «інноваційне мале підприємство». З'ясовано можливості формування інновацій через консолідацію відносин економічних учасників «держава», «бізнес», «наука». Встановлено шляхи забезпечення інноваційної активності через створення державних центрів підтримки та формування інтернаціональних коридорів трансферу технологій; заохочення підприємців до залучення нових технологій у виробництво; пільгове кредитування та оподаткування інноваційної активності; формування владою можливостей для інвестування проривних технологій; підготовку висококваліфікованих кадрів тощо. Запропоновано розвиток еколого-інноваційного та соціального підприємства задля забезпечення реалізації цілей сталого розвитку.

Ключові слова: малий бізнес, інновації, підприємство, мале інноваційне підприємство, забезпечення сталого розвитку, соціальне підприємство.

DEVELOPMENT OF INNOVATIONS IN SMALL ENTREPRENEURSHIP

The article examines the importance of the development of innovations in small entrepreneurship in the era of modern challenges. Ukraine's place in the ranking of world innovations is determined. The interpretations of the concepts of "innovations" and "innovative small entrepreneurship" are given. Possibilities of formation of innovations are found out through consolidation of relations of economic participants "the state", "business", "science". The development of innovations in small entrepreneurship at any stage of its activities plays a leading role. Innovations are powerful drivers of the modern world economy, they capture markets very quickly, change the goals of the industry and even major players. New developments give much higher results than simply attracting additional resources. Innovative activity of small enterprises should be developed by: creating state centers to support the development of innovations in small entrepreneurship; encouraging entrepreneurs to attract new technologies in the production of goods and services; programs to support the development of innovative ecological industries; preferential lending and taxation; formation of opportunities by the state for investment of breakthrough technologies; training of highly qualified personnel in the field of innovations; stimulating innovators to creative search and motivating creative individuals. The key components of innovations development in small entrepreneurship are non-standard, unique, rational, environmentally friendly, social and emotional. Generating of innovations is one of the most important strategic areas of small entrepreneurship, and its main goal is to find new areas of business, develop and implement completely new technologies, products, upgrade existing products and services and use modern tools to promote products. The use of innovations in small entrepreneurship activities will allow to quickly adapt to change be interesting and competitive in the market. Strategic ways of innovations development should focus on smart novelty in terms of creativity of ideas and technologies, greening, etc. in order to meet the humanization needs of the environment.

Keywords: small business, innovations, entrepreneurship, small innovative entrepreneurship, promotion of sustainable development, social entrepreneurship.

JEL classification: A10, F02, O4, O13, O30, Q01, Q50

Постановка проблеми. Процес глобальної економічної інтеграції в умовах становлення постіндустріального розвитку сприяє посиленню конкурентної боротьби, виникненню нових форм та методів, що обумовлює модифікацію системи чинників формування конкурентних переваг через розвиток інновацій у малому підприємстві.

Стихійна дворічна пандемія COVID-19, діджиталізація та важливість досягнення складових частин сталого розвитку викликають необхідність формування на національному рівні просторової бізнес-моделі іннова-

ційного середовища. Пошук інноваційних рішень щодо виготовлення нової продукції, надання нових послуг та реалізації інноваційних процесів є одним із найважливіших складників, які забезпечать малому бізнесу стійкі позиції на ринку. Сучасний успіх підприємства все більшою мірою обумовлений оновленням технологій, освоєнням нових ринкових ніш та організаційними новаціями, що визначає актуальність, теоретичну та практичну значимість цього дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченням питань малого підприємства та його іннова-

ційного розвитку присвячені праці як іноземних, так і вітчизняних науковців, зокрема роботи З. Варналія, А. Гукалюка [3], Р. Кантільона, Л. Ліпич [2], К. Макконела, І. Михасюка [3], О. Хілухи [2], Й. Шумпетера [4]. Водночас додаткового наукового пошуку потребує дослідження розвитку інновацій у малому українському підприємстві саме в період мегаглобальних викликів сьогодення.

Мета статті полягає у вивченні важливості розвитку інновацій у малому підприємстві, визначенні поняття «інноваційне мале підприємство», аналізі стану інноваційної діяльності України через призму світового рівня, визначенні шляхів забезпечення інноваційної активності та можливостей розвитку малого інноваційного підприємства. Також запропоновано розвиток еколого-інноваційного та соціального підприємства для реалізації цілей сталого розвитку.

Вклад основного матеріалу. Мале підприємство суттєво відрізняється від середнього та великого підприємства за технологічним та організаційним укладами. Його життєздатність залежить не стільки від суперництва всередині великого й середнього бізнесу та між ними, скільки від конкурентної боротьби гігантів, що володіють потужними інноваційними та інвестиційними ресурсами. Саме така конкуренція на внутрішніх і зовнішніх ринках товарів – це головний фактор модернізації, новаторства та розширення сучасного масового виробництва, що сприяє розвитку малого бізнесу.

Як правило, підґрунтям підприємницької діяльності є мале підприємство. Співзасновник компанії “Apple” Стів Джобс, будучи пристрасним ентузіастом, починав із малого підприємства, розміщеного в гаражі, розробивши стратегію реалізації інновацій, яка вселила співробітникам впевненість та віру в майбутній розвиток, завдяки чому з малого інноваційного підприємства виросла ціла корпорація. Дивлячись на сучасний ринок, можемо навести багато прикладів, коли з малих інноваційних продуктів виросли успішні гіганти. Отже, основою розвитку інновацій є мале підприємство.

Мале підприємство в Україні, як і в більшості світових держав, є найчисленнішим серед суб’єктів підприємницької діяльності. Частка діючих підприємств, що мають статус малих у 2020 році, сягає 95,2% усіх суб’єктів підприємницької діяльності (табл. 1).

Загальна кількість підприємств України з кожним роком зростала внаслідок зростання малого підприємства. Зокрема, у 2019 році відносно попереднього загальна кількість підприємств збільшилась на 24 720 одиниць, серед яких зафіксовано 22 954 одиниці підприємств малого бізнесу. Проте, як показують дані

табл. 1, у 2020 році відносно попереднього року кількість підприємств зменшилась на 6 775 одиниць, серед яких 6 620 одиниць малого бізнесу, 149 одиниць середніх та 6 одиниць великих підприємств згорнули свою діяльність. Таку ситуацію, особливо серед малого бізнесу, певним чином пов’язують зі спалахом пандемії COVID-19, яка збільшила ризиковість окремих видів підприємницької діяльності та знизила їх ділову активність на ринку. Не всі підприємства зуміли швидко трансформувати свої бізнес-процеси за новими правилами ринку. В стані шаленої волатильності та зменшення циклу прийняття рішень, технологічних тенденцій діджиталізації всіх галузей життя підприємствам важко встояти й бути конкурентоспроможними на ринку. Однак підприємницька діяльність у сфері цифрових технологій набуває розвитку, а кількість інноваційно активних підприємств у 2020 році склала 2 281 одиницю.

Підприємство тісно корелює з поняттям «інноваційність». Відокремити поняття «підприємство» та «інновації» між собою досить складно, адже підприємство – це процес, у результаті якого інновації трансформуються у можливості ринку або створення конкурентних переваг [2, с. 45].

Найважливішим фактором конкурентоспроможності малого підприємства сьогодні є інноваційність. Це спричинено тим, що інновації забезпечують набагато вищий рівень віддачі, ніж просте залучення додаткових ресурсів. Підсилити відповідний ефект здатні найновіші технології. За таких умов підвищується цінність людського потенціалу. Рівень освіти та професійної кваліфікації населення визначає здатність країни до створення малого інноваційного підприємства, технологій та підвищення продуктивності праці. Проте важливо зазначити, що слід уміти не лише створювати умови для розвитку потенціалу талановитих громадян, але й зацікавити їх і втримати в межах держави [3, с. 314].

На сучасному етапі актуальним є створення умов для забезпечення інноваційної активності в малому українському підприємстві та надання йому статусу інноваційного. Зараз для того, щоби бути затребуваним на ринку й мати споживача, треба вирізнитися, формувати власну родзинку та вміти не лише захопити, але й кожного разу вражати учасників ринку. Сучасне мале підприємство характеризується високою часткою комерційного ризику і має розвивати інновації, щоб зберегтись на ринку.

Поняття «інновації», «розвиток інновацій», «інноваційна діяльність» стрімко увійшли в сучасну економіку й підприємство та стають домінантами їх ефективного розвитку. Інновація в перекладі з англійського слова «innovation» означає нововведення, новаторство

Таблиця 1

Кількість діючих суб’єктів підприємницької діяльності України за їх розмірами у 2018–2020 роках, од.

Підприємства	2018 рік	Частка у 2018 році, %	2019 рік	Частка у 2019 році, %	Зміна 2019 року до 2018 року	2020 рік	Зміна 2020 року до 2019 року	Частка у 2020 році, %
Малі	339 374	95,4	362 328	95,2	22 954	355 708	-6 620	95,2
Середні	16 057	4,5	17 751	4,7	1 694	17 602	-149	4,7
Великі	446	0,1	518	0,1	72	512	-6	0,1
Усього	355 877	100	380 597	100	24 720	373 822	-6775	100

Джерело: розроблено на основі даних [1]

й характеризується як економічна категорія, що визначає нововведення у різні сфери суспільного життя людей, перш за все в економіку, пронизуючи всі галузі народного господарства.

Й. Шумпетер у своїй науковій праці «Теорія економічного розвитку» [4] сформулював цілісну концепцію інноваційного розвитку, центральним місцем якої є введення поняття «економічна інновація» як необхідної виробничої функції, зумовленої змінами факторів виробництва, ресурсів або їх комбінації, зокрема, він зазначив, що «форма і зміст інноваційного розвитку» визначаються як «здійснення нових комбінацій». Також учений стверджував, що галузі повинні невинно змінювати економічну структуру зсередини, тобто вводити інновації з кращими або ефективнішими процесами та продуктами [4, с. 82]. Малий бізнес є сприятливим середовищем для реалізації інновацій через властиву йому гнучкість, мобільність, свіжість бачення, трансформацію до потреб ринку, високу ефективність капіталовкладень та прибутковість.

Класифікація інновацій, за Й. Шумпетером, доволі укладиста й включає такі різновиди: продуктові інновації, що наявні під час виробництва не відомого ще споживачам нового продукту або продукту з якісно новими властивостями; процесні (технологічні) інновації, які наявні під час впровадження нового засобу виробництва; сировинні інновації, або використання у процесі виробництва нової сировини, напівфабрикатів тощо; збутові інновації, які виникають під час освоєння нового ринку збуту; організаційні інновації, або введення нових організаційних та інституційних форм господарчої діяльності [4, с. 159]. Вчений наголошує на винятковій ролі підприємця-новатора в економічному прогресі, яка полягає у реформуванні виробництва з використанням винаходів для випуску нових товарів або виробництва старих новим способом.

У Законі України «Про інноваційну діяльність» інновації визначені як «новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери». Закон також виокремлює поняття «інноваційна діяльність», «інноваційне підприємство», «інноваційний продукт», а під інноваційною інфраструктурою розуміє сукупність підприємств, організацій, установ, їх об'єднань, асоціацій будь-якої форми власності, що

надають послуги зі забезпечення інноваційної діяльності (фінансові, консалтингові, маркетингові, інформаційно-комунікативні, юридичні, освітні тощо) [5].

Інноваційне мале підприємництво – це сукупність взаємопов'язаних, обґрунтованих, цілеспрямованих новачійних рішень та дій задля залучення та раціонального використання обмеженої кількості ресурсів для нового чи значно вдосконаленого продукту (товару, послуги), процесу чи нового стилю продаж або новітнього організаційного методу у діловій практиці, а також дарування емоцій чи нових вражень.

Схвалення Кабінетом Міністрів України Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності до 2030 року [6] дало поштовх початку змін в українській інноваційній екосистемі та додаткові можливості впровадження новачій шляхом створення спеціалізованого малого інноваційного стартапу. Мегаглобалізація та сучасні інтернет-технології створюють універсальні можливості для розвитку успішних інноваційних підприємств-кластерів, навіть попри загальну технологічну відсталість, низьку купівельну спроможність споживачів та територіальну віддаленість, через включення у міжнародні ланцюжки створення доданої цінності (вартості). Між тим інноваційна діяльність все ще недостатньо інтегрована в процеси розвитку малого підприємництва.

Щорічний Інноваційний індекс «Bloomberg» [7] аналізує 60 економік (переважно це країни Європи, Північної Америки, Азії) за десятками критеріїв, використовуючи сім показників, включаючи інтенсивність досліджень і розробок, а також співвідношення витрат на дослідження і розробки та ВВП, виробництво з доданою вартістю та проникнення високих технологій. У 2020 році рейтинг очолила Німеччина з показником 88,21 бали. На другому та третьому місцях опинилися Південна Корея й Сінгапур відповідно. До найкращих п'яти увійшли Швейцарія і Швеція, а до топ-10 – Ізраїль, Фінляндія, Данія, США і Франція. Найбільший позитивний стрибок зробила Словенія, яка за рік піднялася на десять позицій, посівши 21 місце. Чотири економіки вперше увійшли до Інноваційного індексу, а саме Алжир, який дебютував на 49 позиції, Єгипет (58), Казахстан (59) та Макао (60) [7]. Україна втратила три позиції порівняно з минулим роком у рейтингу інноваційних економік світу, посівши 56 місце серед 60 досліджуваних країн. Таке падіння зумовлено послабленням позиції України за чотирма із семи складових частин цього Індексу (табл. 2).

Таблиця 2

Місце України за складовими частинами Інноваційного індексу «Bloomberg» у 2018–2020 роках

Роки	Загальний індекс	Інтенсивність досліджень і розробок (виграш на НДДКР щодо ВВП)	Продуктивність	Проникнення високих технологій (частка інноваційних компаній у загальній кількості підприємств)	Концентрація дослідників (кількість науковців на 1 млн. жителів)	Виробництво з доданою вартістю (додана вартість виробництва щодо ВВП)	Ефективність вищої освіти (частка випускників ЗВО в загальній кількості випускників освітніх установ)	Патентна активність
2018	46	47	50	32	46	48	21	27
2019	53	54	60	37	46	58	28	35
2020	56	57	57	35	49	57	48	36

Джерело: розроблено на основі даних [7]

Проведений порівняльний аналіз стану інноваційної системи України відносно світового рівня на основі міжнародних індексів свідчить про те, що Україна має високий освітній та науковий потенціал, здатний продукувати різноманітні нововведення у вигляді ідей, наукових розробок, патентів. Місце України за усіма складовими частинами інноваційного індексу з кожним роком погіршується. Особливо показово на 27 позицій впав показник ефективності вищої освіти, посівши у 2020 році 48 місце серед 60 досліджуваних країн. На нашу думку, це зумовлено непрофесійним реформуванням освіти та обмеженням її фінансування, що також підтверджується показником патентування, який у 2020 році впав на 9 позицій, посівши 36 місце. З наведених даних потрібно робити висновки й розвивати освіту та науку через їх фінансування, підтримку інноваційних ініціатив, міжнародні проекти тощо. Українські науковці й освітяни впродовж тридцяти років незалежності користувалися попитом на ринку праці розвинутих країн, українські випускники шкіл та університетів на високому рівні репрезентують рівень української освіти в іноземних вищих навчальних закладах.

Аналізуючи дані звіту Глобального індексу інновацій (GIPI) [8], який порівнює інноваційну діяльність 132 країн і ранжує світові економіки відповідно до їхніх інноваційних можливостей, відзначаємо, що у 2021 році найбільш інноваційною країною визнано Швейцарію, за нею йдуть Швеція, США, Велика Британія та Республіка Корея. Україна в Глобальному інноваційному індексі 2021 року відносно попереднього року опустилась на чотири позиції, посівши 49 місце у рейтингу інноваційності економіки та увійшовши до топ-3 країн економічної групи з доходом нижче середнього [8]. Важливо на державному рівні створювати преферентні можливості розвитку інноваційного малого підприємництва, що сприятиме зайнятості серед молоді та можливості реалізувати себе у рідній країні, формуванню середнього класу, вищого рівня життя, підвищенню конкурентоспроможності продукції на внутрішньому і зовнішньому ринках та забезпеченню стійкого економічного зростання. Варто закласти тренди для розвитку малого бізнесу серед молодого покоління (студентів) зі свіжим прогресивним баченням, що, на нашу думку, дасть можливість успішніше генерувати інновації в малому підприємстві.

Розвивати інновації в малому підприємстві необхідно за допомогою ефективної роботи Державного інноваційного фонду та Українського незалежного фонду інноваційного розвитку. Тут потрібна консолідація відносин економічних учасників, побудована на засадах трипартизму «держава ↔ бізнес ↔ наука», при цьому бізнес і держава можуть виступати потенційними замовниками інновацій. Засадничими принципами їхньої співпраці мають стати фінансова та експертна підтримка, консультативний супровід інноваційних підприємств-стартапів чи проектів від ідеї до етапу комерціалізації. Реалізація таких задумів має відбуватися прозоро у формі конкурсно-експертного відбору. Інновації збагачують соціально-економічний стан як підприємств та споживачів, так і держави.

Малі інноваційні підприємства-стартапи є важливими компонентами національної інноваційної системи, оскільки слугують ланками зв'язку між наукою та практичним застосуванням її результатів. Налагодження комунікацій між науковцями та малими під-

приємствами, які зацікавлені в розвитку інновацій, необхідне як для задоволення потреб бізнесу в інноваціях, так і для надання даних про нові та вдосконалені технологічні рішення, які надалі можуть бути використані у виробничих цілях.

Кліматичні зміни та екологічні загрози завдають малому підприємству нові виклики для термінового їх вирішення саме інноваційним способом. Безумовно, це дає можливість продукувати новітні бізнес-рішення, що базуються на екологічно чистій енергії (розвиток вітрової, водневої, сонячної енергії), чистому повітрі (уловлювання, використання, зберігання вуглецю через декарбонізації у всіх секторах економіки), чистій воді тощо та розв'язують не лише екологічні, але й соціальні задачі.

Інноваційна значущість екологізації підприємництва проявляється в його численних позитивах та значних конкурентних перевагах, зокрема через нові технології ресурсозбереження, ресурсовідновлення, безвідходності та екомодернізації виробничих процесів і створення екологічно чистого продукту [9, с. 63]. Це стане основою для генерування важливих інноваційних ідей у подальшому розвитку малого підприємства.

Сучасна висхідна спрямованість на вирішення суспільних викликів у світі привела до посилення ролі інновацій, які мають сприяти досягненню Цілей сталого розвитку 2030 (ООН). Це мотивує підприємства трансформувати власні бізнес-процеси на забезпечення поступального розвитку і створює додаткові цінності для споживачів.

Новітнім напрямом розвитку інновацій у малому підприємстві є соціальне підприємство як інклюзивний інструмент розв'язання соціальних проблем інноваційним способом. Воно сприятиме збільшенню зайнятості населення, зокрема серед вразливих груп, економічному відновленню постраждалих територій, інклюзивному підходу до подолання екологічних проблем. В Україні сьогодні чимало перспективних сфер, пов'язаних із розвитком соціального підприємства, зокрема виробництво та надання послуг, транспорт, зайнятість, екологія, культура, охорона здоров'я, розвиток сільських територій, виробництво органічної продукції [10, с. 472].

Інноваційну активність малих підприємств треба розвивати шляхом створення державних центрів підтримки розвитку інновацій у малому підприємстві; заохочення підприємців до залучення нових технологій у виробництво товарів і послуг; запровадження програм підтримки розвитку інноваційних екологічних виробництв, зокрема із закритим безвідходним циклом виробництва; пільгового кредитування й оподаткування; державного інвестування та формування можливостей для інвестування проривних технологій; підготовки висококваліфікованих кадрів сфери інновацій; стимулювання новаторів до творчого пошуку та мотивації креативних індивідуумів; створення державою у співпраці з міжнародними партнерами інтернаціональних коридорів трансферу технологій та вільного обміну ресурсами технопарків.

Висновки. Основу становлення й розвитку будь-якої економіки формує соціально орієнтоване та інноваційно активне мале підприємство. Підприємство, що розвиває інновації, переважно отримує більші прибутки та забезпечує вищу динаміку економічного зростання.

Розвиток інновацій у малому підприємстві на кожному етапі його діяльності відіграє провідну роль. Інновації є потужними драйверами сучасного світового господарювання, дуже швидко захоплюють ринки, змінюють індустрії та навіть основних гравців. Нові розробки дають набагато вищі результати віддачі, ніж просте залучення додаткових ресурсів.

Ключовими компонентами розвитку інновацій у малому підприємстві є нестандартність, унікальність, раціональність, екологічність, соціальність та емоційність. Генерування інновацій є одним із найважливіших стратегічних напрямів малого підприєм-

ництва, а його основна мета полягає у пошуку нових сфер бізнесу, розробленні та впровадженні абсолютно нових технологій, продуктів, модернізації наявних товарів і послуг та застосуванні сучасних інструментів просування продукту. Використання інновацій у роботі малого підприємства дасть змогу швидше адаптуватись до змін, бути цікавим і конкурентоспроможним на ринку.

Стратегічні шляхи розвитку інновацій слід зосереджувати на smart-новизні (розумній) щодо креативності ідей і технологій, екологізації задля реалізації гуманістичних потреб середовища.

Список використаних джерел:

1. Офіційний вебсайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 16.11.2021).
2. Липич Л., Хілуха О., Кушнір М. Взаємозалежність підприємництва, інноваційності та компетентностей. *Інтелект XXI*. 2021. Вип. 1. DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-8801/2021-1.8>
3. Михасюк І., Гукалюк А., Косович Б. Проблеми конкурентоспроможності українського підприємства і торгівлі в умовах глобалізації. *Вісник Львівського університету. Серія : Економічна*. 2019. Вип. 56. С. 308–316.
4. Шумпетер Й. Теорія економічного розвитку. Москва : Прогрес, 1982. 455 с.
5. Про інноваційну діяльність : Закон України від 4 липня 2002 року № 40-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/40-15> (дата звернення: 20.09.2021).
6. Стратегія розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2019> (дата звернення: 14.10.2021).
7. Germany breaks Korea six-year streak as most innovative nation. URL: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2020-01-18/germany-breaks-korea-s-six-year-streak-as-most-innovative-nation> (дата звернення: 04.10.2021).
8. Global Innovation Index 2021. Ukraine ranks 49th among the 132 economies featured in the GII 2021. URL: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2021/ua.pdf (дата звернення: 22.10.2021).
9. Косович Б. Екологізація як напрям інноваційного розвитку підприємства. *Підприємство та інновації*. 2021. № 17. DOI: <https://doi.org/10.37320/2415-3583/17.12>
10. Kosovych V., Kosovych B., Rym O. Investment of social entrepreneurship in Ukraine: current issues of legal regulation. *Financial and credit activity: problems of theory and practice. Collection of scientific works*. 2021. Vol. 2. No. 37. DOI: <https://doi.org/10.18371/fcapter.v2i37.230648>

References:

1. *Ofitsiyniy veb-sait Derzhavnoi sluzhby statystryky Ukrainy* [Official website of the State Statistics Service of Ukraine]. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua> (accessed 20 September 2021). (in Ukrainian)
2. Lypych, L., Khilukha O., Kushnir M. (2021) Vzaiemozalezhnist pidpryemnytstva, innovatsiinosti ta kompetentnosti [Interdependence of entrepreneurship, innovation and competencies]. *Intelekt XXI*, no. 1. DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-8801/2021-1.8>
3. Mykhasiuk, I., Hukaliuk, A. and Kosovych, B. (2019) Problemy konkurentospromozhnosti ukrainskoho pidpryemnytstva i torhivli v umovakh hlobalizatsii [Competitiveness problems of Ukrainian enterprise and trade in the globalization conditions]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriya ekonomichna*, vol. 56, pp. 308–314.
4. Shumpeter, Y. (1982) *Teoriya ekonomycheskoho razvytyia* [Theory of economic development]. Moscow: Prohress, 455 p. (in Russian)
5. Zakon Ukrainy “Pro innovatsiynu diialnist” [About innovative activity] vid 4 lypnia 2002 roku. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 2002, no. 36, st. 266 (zi zminamy i dopovnenniamy). Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/go/40-15> (accessed 20 September 2021). (in Ukrainian)
6. *Stratehiia rozvytku sfery innovatsiinoi diialnosti na period do 2030 roku* [Strategy for the development of innovation in the period up to 2030]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2019> (accessed 14 October 2021). (in Ukrainian)
7. Germany breaks Korea six-year streak as most innovative nation. Available at: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2020-01-18/germany-breaks-korea-s-six-year-streak-as-most-innovative-nation> (accessed 4 October 2021).
8. Global Innovation Index 2021. Ukraine ranks 49th among the 132 economies featured in the GII 2021. Available at: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2021/ua.pdf (accessed 22 October 2021).
9. Kosovych, B. (2021) Ekolohizatsiia yak napriam innovatsiinoho rozvytku pidpryemnytstva [Greening as a direction of innovative development of entrepreneurship]. *Pidpryemnytstvo ta innovatsii*, no. 17. DOI: <https://doi.org/10.37320/2415-3583/17.12> (in Ukrainian)
10. Kosovych, V., Kosovych, B. and Rym, O. (2021) “Investment of social entrepreneurship in Ukraine: current issues of legal regulation”. *Financial and credit activity: problems of theory and practice. Collection of scientific works*, vol. 2, no. 37, p. 472. DOI: <https://doi.org/10.18371/fcapter.v2i37.230648>